

Róża T. Majzner

ZNACZENIE TWÓRCZEJ AKTYWNOŚCI MUZYCZNEJ W ROZWOJU DZIECKA

WPROWADZENIE

Rozwój dziecka jako małego człowieka jest bardzo ważny od najwcześniejszych dni jego życia. Może on być stymulowany na wiele różnych sposobów. Podczas stymulowania rozwoju dziecka bardzo istotna jest jego aktywność. J. Kujawiński określa ją jako „podstawową cechę każdej żywej istoty, przez którą człowiek zaspokaja różnorakie potrzeby i realizuje wynikające z nich cele”¹. Definicja podana przez Kujawińskiego wskazuje na to, że z aktywnością bezsprzecznie łączą się cele, powiązanie to wynika z faktu niemożności osiągnięcia celu bez aktywności, oraz z tego, że zazwyczaj aktywność człowieka wiąże się z osiąganiem zamierzonego celu. Na zewnątrz aktywność człowieka przejawia się w formie czynności, czyli reakcji, działań oraz działalności, która może polegać na przystosowaniu się do istniejącej rzeczywistości, względnie może mieć na celu jej przekształcenie oraz tworzenie nowej. Podmiot może osiągać samorealizację w rezultacie aktywności, która jest skierowana na przekształcanie rzeczywistości albo jej kreowanie². Taki rodzaj aktywności daje możliwość tworzenia nie tylko nowych wartości materialnych, ale przede wszystkim wzbogaca osobowość człowieka.

Z tego założenia również wynika fakt, że aktywność własna może mieć charakter twórczy lub odtwórczy. Za aktywność odtwórczą Kujawiński uważa taką aktywność, „przez którą dziecko realizuje znane sobie zadania w znany

---

¹ J. Kujawiński, *Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych. Zarys metodyki*, Warszawa 1990, s. 42.

² Zob. M. Tyszkowa, *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*, Warszawa 1977, s. 5–16.

sobie sposób, nie dochodząc w rezultacie do żadnych nowych wniosków”³, aktywność twórczą natomiast definiuje on jako:

podejmowaną chętnie i uprawianą z zadowoleniem, opartą na własnych pomysłach i mniej lub bardziej świadomą celu osobistą działalność ucznia, prowadzoną w poczuciu odpowiedzialności, stymulowaną zwłaszcza przez otwarte lub zamknięte zadania problemowe zintegrowane z potrzebami dziecka i jego środowiska, której wynikiem jest stworzenie lub odkrycie przez uczącego się czegoś dla niego nowego i pożytecznego⁴.

Omówienie zagadnień dotyczących aktywności dziecka, twórczości oraz ekspresji, a także wpływu twórczej aktywności muzycznej na rozwój dziecka jest głównym celem niniejszego opracowania. Autorka wyjaśnia podstawowe zagadnienia terminologiczne związane z twórczością i ekspresją. Ponadto artykuł przedstawia rodzaje aktywności muzycznej oraz ich znaczenie w rozwoju dziecka.

TWÓRCZOŚĆ

We wprowadzeniu została podana definicja aktywności, która wyróżnia jej dwa rodzaje: aktywność twórczą oraz aktywność odtwórczą, zatem kolejnym zagadnieniem niezbędnym do wzięcia pod rozwagę jest to, jak powinno się rozumieć pojęcie twórczości. W ujęciu P. Zimbarda twórczość polega „na występowaniu niepospolitych czy niezwykłych, lecz stosownych reakcji”⁵. Najczęściej głównym wyznacznikiem twórczości jest oryginalność. Skoro jednym z najważniejszych czynników, które definiują twórczość jest oryginalność danego rozwiązania, zatem należy się zastanowić, czy każde działanie oryginalne jest twórcze, a zarazem użyteczne, czy też jest bezwartościowe, czy te oryginalne, aczkolwiek bezwartościowe rozwiązania będą również uważane za twórcze.

Twórczość jest rozpatrywana w różnych ujęciach, najczęściej występuje w czterech kategoriach, tj.:

- jako dzieło (wytwór),
- jako proces,
- jako zespół zdolności intelektualnych bądź zespół cech osobowościowych,

³ J. Kujawiński, *Rozwijanie aktywności twórczej...*, s. 45.

⁴ Ibidem, s. 48.

⁵ P.G. Zimbardo, F.L. Ruch, *Psychologia i życie*, przeł. J. Radzicki, Warszawa 1994, s. 212.

- jako zespół stymulatorów społecznych (społeczny klimat uwarunkowań twórczych)⁶.

Każde z wyżej wymienionych ujęć wskazuje odmienny przejaw twórczości. Twórczość jako dzieło – wytwór – podkreśla nowość, oryginalność, a także społeczną przydatność dzieła. W drugim aspekcie twórczość jest rozpatrywana jako proces, którego efektem ma być powstanie nowego wytworu. Trzecie ujęcie zwraca uwagę na czynności osobowe, warunkujące twórczość. Natomiast twórczość jako zespół stymulatorów społecznych rozpatruje się w aspekcie czynników zewnętrznych, które mają wpływ na działania twórcze człowieka.

Nieodzowne w rozważaniach na temat twórczości jest zastanowienie się nad próbą scharakteryzowania jednostki twórczej. Pod rozważę bierze się układ cech psychicznych charakteryzujących osobowość twórczą, pewien zestaw cech psychicznych jest w stanie scharakteryzować jednostki twórcze niezależnie od wieku, środowiska kulturowego czy dziedziny działalności. Osoba twórcza najczęściej wyróżnia się bardziej swymi zainteresowaniami, postawami i popędami niż uzdolnieniami intelektualnymi⁷.

Na podstawie badań J. Guilforda wykazano, że duże znaczenie dla myślenia twórczego mają pewne cechy umysłu zwane zdolnościami twórczymi⁸. Jako jedną z najważniejszych zdolności jest wrażliwość na problemy, przez co rozumie się zdolność dostrzegania nowych problemów. Wśród umiejętności człowieka twórczego jest analizowanie sytuacji, umiejętność dostrzegania w nich luk, stawiania pytań. Umiejętności te są powiązane z oryginalnością myślenia. Dzięki niej człowiek wytwarza pomysły, które mogą być zaskakujące i odmienne od dotychczas znanych prób rozwiązań. Oryginalność myślenia ułatwia przezwyciężenie wyuczonych schematów i nawyków, stanowiących przeszkodę w twórczości. Najważniejszą rolę w myśleniu człowieka twórczego odgrywa giętkość myślenia, dzięki której możliwe są szybka zmiana kierunku poszukiwań, przełamywanie błędnych nastawień i przystosowywanie metod rozwiązywania problemów do zmieniającej się sytuacji⁹.

Zdolności twórcze, czyli cechy intelektu – umiejętność dostrzegania problemów, giętkość i oryginalność myślenia – odgrywają ważną rolę w aktywno-

⁶ W. Strzalecki, *Wybrane zagadnienia psychologii twórczości*, Warszawa 1969, s. 19–27.

⁷ Zob. P.G. Zimbardo, F.L. Ruch, *Psychologia i życie...*, s. 213.

⁸ Zob. J. Koziński, *Czynność myślenia*, [w:] *Psychologia*, red. T. Tomaszewski, Warszawa 1976, s. 407–409.

⁹ Zob. M. Jankowska, *Wychowanie do twórczości*, [w:] *Autorytet prawdy. Wychowanie dzieci i młodzieży*, red. M. Ryś, Warszawa 2006, s. 121–142.

ści twórczej. Posiadanie tych cech nie jest wystarczające dla procesu twórczego, ponieważ wymaga on również silnej motywacji, wytrwałości i dyscypliny wewnętrznej. Dlatego odpowiednie zdolności umysłu muszą współgrać z pewnymi cechami osobowości. Współgranie takie będzie gwarancją sukcesu dostrzegania i rozwiązywania problemów twórczych. Pomimo istniejących różnic indywidualnych między twórcami badania pozwoliły na wyróżnienie następujących cech osobowości występujących u większości jednostek twórczych:

- otwartość umysłu, czyli tolerancja na informacje niepewne, sprzeczne, dziwne, która nie polega na bezkrytycznej ich akceptacji, lecz na uważnym ich rozpatrywaniu,
- silna motywacja wewnętrzna charakteryzująca się wytrwałością i uporem w rozwiązywaniu problemów; głównym motywem pracy twórców jest ciekawość poznawcza i zadowolenie związane z rozwiązywaniem problemów,
- niezależność w myśleniu i działaniu; ludzie twórczy są nonkonformistami, postępują zgodnie z własnymi przekonaniem, trudniej ulegają naciskowi grupy, w której żyją, odrzucają konwencje i sztywne schematy postępowania,
- pozytywny stosunek do siebie oraz poczucie własnej wartości i godności,
- preferencja umiarkowanego ryzyka,
- umiarkowany krytycyzm, czyli umiejętność dokonania krytycznej oceny stanu wiedzy naukowej, duża ostrożność w przyjmowaniu nowych hipotez i teorii, nieuleganie presji mody i reklamy; pomimo tego istnieją przypadki osób twórczych, które są krytyczne wobec własnej wiedzy naukowej, natomiast są bezkrytyczne, naiwne i łatwowierne w innych praktycznych sferach działalności człowieka,
- poczucie przeznaczenia, sensu i wartości dotyczące swojej pracy,
- szerokie zainteresowania innymi dziedzinami wiedzy.

Czym tak naprawdę jest twórczość, można podsumować definicją zaproponowaną przez I. Wojnar, która stwierdza, że stanowi ona „nie tyle ćwiczenie umiejętności artystycznych, ile nade wszystko wyrobienie poczucia własnej tożsamości, niezależności, poczucia odrębności własnego »ja«”¹⁰. W pracy z dziećmi ważne jest, by działania pedagogiczne dobrać do potrzeb wychowanka, tak na przykład dzieci energiczne potrzebują przede wszystkim ukie-

¹⁰ I. Wojnar, *Sztuka jako „podręcznik życia”*, Warszawa 1984, s. 165.

runkowania, wskazania drogi rozwoju, podczas gdy dzieci bierne i zahamowane – zachęty, porady, tworzenia sytuacji do rozwoju myślenia twórczego. W celu rozwijania u dziecka aktywności twórczej nauczyciel – pedagog powinien wykorzystywać w swojej pracy odpowiednie techniki i formy działalności. Jak wskazuje Andrzej Sękowski, aktywność twórcza ma największe efekty, gdy stymulowana jest motywacją wewnętrzną, a nie zewnętrzną. „Działania twórcze muszą mieć inspirację i źródło w osobistych zainteresowaniach. Nie powinny być związane z systemem oceniania w taki sam sposób jak aktywność niewymagająca działalności twórczej”¹¹.

Całość rozważań dotyczących aktywności twórczej, rozwijania twórczej osobowości skłania do refleksji nad organizacją doświadczeń twórczych dla dzieci. W trakcie organizowania zajęć dla dzieci należy mieć świadomość, że najważniejszy jest sam proces tworzenia, eksperymentowanie z tworzywem obrazu, rozbudzanie wrażliwości i wyobraźni dziecięcej, którą dorosły traci, jeśli nie jest twórcą. Budowanie warunków do aktywności twórczej poprzez wewnętrzną motywację do działania oraz osobisty stosunek do czynności powiązanych z uczuciem radości, uporą przy pokonywaniu trudności jest bardzo istotne. Niezwykle ważnym elementem wspomagania twórczości dzieci jest zorganizowanie miejsca na ich wytwory (wystawy, gazetki, kąciki tematyczne itp.). Zapewnienie takich warunków w pracy pedagogicznej i wychowawczej pozwala na założenie, że wychowanków będzie cechować odwaga, pewność siebie, zaufanie, świeżość spostrzegania, zdolność do całkowitej koncentracji, gotowość do improwizowania, fantazjowania, a przede wszystkim pomysłowość. Twórcza aktywność dziecka cechuje się wewnętrzną motywacją do działania, osobistym, pozytywnym stosunkiem do wykonywanych czynności, a także poczuciem subiektywnej nowości własnych odkryć.

EKSPRESJA

Wyrażenie „ekspresja” jest stosunkowo rozpowszechnione w języku potocznym, a także w wielu dziedzinach nauki, takich jak pedagogika, filozofia, psychologia czy też teoria sztuki. Upowszechnienie tego terminu w nauce, a także w języku potocznym było spowodowane wykorzystaniem go w naukach filozoficznych i naukach empirycznych związanych z edukacją dzieci i młodzieży. Duży wpływ na to mieli przedstawiciele nurtu Nowego Wychowania, tacy

¹¹ A. Sękowski, *Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań*, Warszawa 2004, s. 175.

jak J. Dewey, C. Freinet, O. Decroly, E. Claparede, M. Debesse. Uznali oni ekspresję za jedną z podstawowych strategii wychowania i nauczania dzieci. Oprócz tego, że za ich sprawą upowszechniony został termin „ekspresja”, również dzięki nim pogłębiano jego znaczenie, a także jego analizę psychologiczną jako procesu, genezy mechanizmów oraz wartość procesu ekspresji dla rozwoju człowieka.

Również znaczącą rolę w upowszechnianiu oraz poznaniu procesu ekspresji w sferze nauki odegrali przedstawiciele koncepcji wychowania przez sztukę, czyli H. Read, I. Wojnar, V. Lowenfeld, W. Tatarkiewicz, B. Suchodolski. H. Read podkreślał potrzebę kształtowania strony uczuciowo-wyobraźniowej człowieka. Jego zdaniem minione epoki w idei wychowania zwracały głównie uwagę na rozwój intelektu, który uważał za dosyć jednostronny rozwój myślenia dyskursywnego i racjonalnego, wywołujący zachwianie wewnętrznej równowagi. Porównywał człowieka z ptakiem, którego lot odbywa się za pomocą jednego tylko skrzydła, jego zdaniem, by lot mógł być harmonijny, konieczne jest przywrócenie skrzydła zgubionego poprzez połączenie odrębnych elementów natury człowieka: intuicji i intelektu, wyobraźni i rozumowania, których harmonię najlepiej symbolizuje dzieło sztuki. Read podkreślał, że ekspresja to wyciskanie piętna na przedmiotach (dziełach sztuki) lub w formie zachowania się albo jest to potrzeba (wrodzona) wyrażania przeżyć w wytworach lub zachowaniu się. Jest to także komunikowanie innym ludziom swoich myśli, uczuć i przeżyć¹².

Zdaniem W. Pielasińskiej „ekspresja stanowi ślad konkretnej indywidualności, jest potwierdzeniem własnej autentyczności, a jednocześnie pozwala przekraczać granice własnej odrębności poprzez nawiązywanie związku ze światem”¹³. Znaczące w tym miejscu będzie poddanie pod rozwagę, czy ekspresja może być twórczością, a twórczość ekspresją. W odpowiedzi R. Popek podaje, że „wszystkie proste formy wyrazu nie dające w konsekwencji możliwego do utrwalenia śladu w postaci idei, zjawiska bądź wytworu, a także pozbawione wartości artystycznych bądź poznawczych dla podmiotu lub otoczenia nie mogą być uznane za ekspresję twórczą”¹⁴. Czynności odbiera-

¹² Zob. H. Read, *Wychowanie przez sztukę*, przeł. A. Trojanowska-Kaczmarek, Wrocław 1976, s. 122–127.

¹³ W. Pielasińska, *Ekspresja jako wartość w sztuce i w życiu młodzieży*, [w:] *Wartości w świecie dziecka i sztuki dla dziecka*, red. M. Tyszkowa, B. Żurkowski, Warszawa–Poznań 1984, s. 75.

¹⁴ R. Popek, *Zachowanie ekspresyjne dzieci jako naturalny przejaw aktywności twórczej*, [w:] *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, red. S. Popek, Warszawa 1988, s. 43.

ne przez otoczenie jako wartość artystyczna lub przez podmiot jako uczucie estetyczne – stają się ekspresją twórczą. Również nie każda twórczość może stanowić rodzaj ekspresji, a także nie każdy wytwór artysty zawiera ślady zachowań ekspresyjnych. Twórczość dzieci oraz niektórych dorosłych twórców powstaje w procesie ekspresji osobowości. Aby u dzieci mogła zaistnieć ekspresja twórcza, muszą zostać spełnione następujące warunki:

- motywacja wewnętrzna (musi zaistnieć potrzeba wyrażania siebie, zainteresowanie dla czynności),
- klimat porozumienia (styl stosunków z innymi ludźmi zapewniający pełną tolerancję i zrozumienie),
- potrzeba wolności (prawo do własnych sądów i wyrażania siebie)¹⁵.

WPLYW TWÓRCZEJ AKTYWNOŚCI MUZYCZNEJ NA ROZWÓJ DZIECKA

Rozwijaniu spontanicznej twórczej wypowiedzi dziecka w szczególności sprzyjają takie elementy jak: słowo, śpiew, ruch, dźwięki instrumentów, różne efekty akustyczne. Zatem uznaje się, że muzyka sama w sobie sprzyja rozwijaniu spontanicznej twórczej wypowiedzi dziecka, ma to miejsce z uwagi na różnorodność środków wyrazu, którymi ona dysponuje.

Muzykę i aktywność muzyczną wykorzystuje się w różnych obszarach pracy pedagogicznej. Muzyka i jej elementy mogą być stosowane zarówno w wychowaniu, wspomaganiu rozwoju, jak i terapii. Wśród celów, które możemy osiągnąć, posługując się muzyką w pracy pedagogicznej, należy wymienić między innymi: aktywizowanie i wyzwalamie emocjonalnych procesów, aktywizowanie i wyzwalamie społeczno-komunikatywnych interakcji w sposób niewerbalny, regulację psychofizycznych stanów napięć, korektę zaburzonej psychomotoryki, rozwijanie wrażliwości estetycznej. Wykorzystując różnego rodzaju techniki muzyczne w pracy pedagogicznej, pedagog – nauczyciel może stosować także elementy z systemów wychowania muzycznego E. Jaques'a-Dalcroze'a i C. Orffa. Należą do nich między innymi takie aktywności jak:

- śpiewanie piosenek,
- muzykowanie elementami dźwiękonaśladowczymi,
- gra na instrumentach perkusyjnych,
- ćwiczenia słuchowe,
- słuchanie muzyki,

¹⁵ Ibidem.

- zabawy muzyczno-ruchowe, taniec,
- ćwiczenia poczucia rytmu,
- ćwiczenia dotykowe,
- ćwiczenia mowy,
- improwizacje instrumentalne, ruchowe, wokalne,
- interpretacje słowne i plastyczne muzyki¹⁶.

Muzyka wpływa na rozwój ogólny dzieci. Pozwala na rozwijanie u dziecka sprawności zarówno fizycznej, jak i intelektualnej, gdyż „za pomocą sygnałów muzycznych mobilizuje się uwagę dzieci, uczy spostrzegania i myślenia, rozwija szybką reakcję oraz umiejętność poruszania się w przestrzeni”¹⁷. Fakt ten pozwala na stwierdzenie, że ekspresja muzyczna i ruchowa odgrywają olbrzymią rolę we wszechstronnym rozwoju dziecka, nie tylko pod względem intelektualnym, dydaktycznym, ale również mają duże znaczenie wychowawcze i estetyczne.

Muzyka stanowi niezwykle cenną metodę w pracy z dziećmi. Jako środek oddziaływania jest metodą korzystną ze względu na jej uniwersalność. W trakcie terapii muzycznej dochodzi do otwarcia nowej skali przeżyć dzieci. Ujawniają one reakcje szczere, otwarte, niezniekształcone uprzedzeniami, tak częstymi w psychoterapii werbalnej. Muzyka ze względu na swój abstrakcyjny charakter omija kontrolę intelektualną i może być odbierana w sposób czysto emocjonalny. Umożliwia to wykorzystanie jej w sytuacjach, w których intelekt nie jest w pełni przystosowany do przekazywania informacji werbalnych¹⁸.

Aktywność muzyczna pomaga wspierać rozwój dziecka. Na przykład gra na instrumentach

perkusyjnych, aczkolwiek prosta, może sprawiać trudności zwłaszcza tym, u których występuje nadmierne napięcie mięśni lub niedostateczne napięcie mięśniowe. O ile gra indywidualna nie wymaga od dziecka dodatkowej wzmoczonej kontroli słuchowej, o tyle w grze zespołowej kontrola ta jest podstawowym warunkiem wspólnego muzykowania¹⁹.

¹⁶ J. Szacho-Głuchowicz, *Znaczenie zajęć muzycznych dla rozwoju dziecka w szkole*, Bydgoszcz 2014, s. 4, <http://www.zs14.bydgoszcz.pl/> [dostęp: 04.2015].

¹⁷ E. Hoffman-Lipska, *Wpływ muzyki na rozwój ogólny dzieci*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2005, nr 6, s. 20.

¹⁸ D. Colonna-Kasjan, *Zastosowanie muzykoterapii w procesie edukacji i wychowania dzieci z zaburzeniami na tle emocjonalnym – na podstawie własnych badań i doświadczeń*, „Zeszyty Naukowe Akademii Muzycznej we Wrocławiu” 2000, nr 76.

¹⁹ M. Kisiel, *Pozawerbalna komunikacja w profilaktyce muzycznej*, [w:] *Homo communicus. Szkice pedagogiczne*, red. W. Kojas, Katowice 2000, s. 162.

Autorka pisze dalej:

Poprzez grę na instrumentach dzieci usprawniają przede wszystkim czynności manualne, które u dzieci specjalnej troski są obniżone, ze względu na ogólny niedorozwój motoryczny oraz zaburzenia wywołane brakiem koordynacji wzrokowo-ruchowej. Gra na instrumentach perkusyjnych korzystnie wpływa na ogólny rozwój dziecka. Pobudza jego inwencję twórczą, uwrażliwia słuch, kształci uwagę, pamięć, wyrabia umiejętność pracy w zespole, przyczynia się do wyrobienia sprawności rąk, zwłaszcza dłoni i palców, a ponadto wzbogaca i ożywia zajęcia muzyczne, przynosząc dzieciom wiele radości i zadowolenia²⁰.

Z. Burowska stwierdza, że:

z punktu widzenia psychologii żadna ze sztuk nie daje tyle możliwości twórczych jak właśnie muzyka. Korzyści z aktywności twórczej w tej dziedzinie są nieocenione, jeśli chodzi o kształtowanie charakteru dzieci, i sięgają daleko poza sprawy czysto muzyczne. Zdolność twórcza kształtowana na materiale muzycznym zostaje potem wykorzystana w innych dziedzinach życia, niezwiązanych ze sztuką²¹.

Muzyka oddziałuje na podświadomość, wyostrza zmysły, nasila koncentrację uwagi, wzbogaca wyobraźnię, pobudza ogólną aktywność, w szczególności aktywność emocjonalną.

Ze względu na to, że dzięki muzyce dziecko uczy się postępowania z ludźmi, zaradności i pomysłowości, elementy ekspresji muzycznej powinny być wprowadzane w aktywność dzieci każdego dnia. Zajęcia muzyczno-ruchowe pomagają uczniom zaadaptować się w klasie, nawiązać przyjaźnie, sprzyjają integracji grupy.

Podsumowując, należy stwierdzić, że częste stwarzanie sytuacji sprzyjających ekspresji muzycznej i ruchowej inspiruje dziecko, rozwija jego wyobraźnię oraz pozwala odnieść sukces, co ma duże znaczenie w kształtowaniu poczucia własnej wartości i umacnianiu wiary we własne siły. Najważniejszym celem edukacji wczesnoszkolnej jest wszechstronny i harmonijny rozwój osobowości. Zamiarem jest takie działanie, by rozwój ten przebiegał w atmosferze

²⁰ L. Kataryńczuk-Mania, *Elementy muzykoterapii w realizacji zajęć umuzykalniających w przed-szkole*, „Zeszyty Naukowe Akademii Muzycznej we Wrocławiu” 2000, nr 76, s. 123.

²¹ Z. Burowska, *Słuchanie i tworzenie muzyki w szkole*, Warszawa 1980, s. 31–32.

życzliwości i poczucia bezpieczeństwa, jak również rozbudzanie zainteresowań, stymulowanie postawy twórczej. Muzyka jest przedmiotem, dzięki któremu, między innymi, możemy osiągać zakładane cele. Dziecko bowiem: „[...] nosi w sobie muzykę spontaniczną, która chce się ujawnić. Jeżeli pomożemy dziecku rozwinąć muzykę, która jest w nim, uczynimy je istotą nie tylko lepszą i szlachetniejszą, lecz również bardziej szczęśliwą”²². Zdaniem E. Lipskiej i M. Przychodzińskiej „[...] każde dziecko nosi w sobie muzykę spontaniczną, ma potrzebę muzycznej zabawy, śpiewu, gry, tańca, tworzenia własnych śpiewanek, szybko też uczy się kultury [...]”²³.

Bardzo ważne jest, by nie zabrakło kontaktu z muzyką w procesie kształcenia dziecka. Jak uważa L. Jankowska, muzyka jest nośnikiem wartości humanistycznych, wyrosła bowiem z przeżyć, doświadczeń, uczuć i myśli ludzkich. Muzyka będąca często wyrazem doznań artysty może wywołać określone nastroje i przeżycia. Za jej pośrednictwem możliwe jest kierowanie doznaniem, a co za tym idzie – wspieranie sfery emocjonalnej i estetycznej dziecka. Przeżycie muzyczne ma też wpływ na kształtowanie się moralnych postaw dzieci. Wzruszenie wywołane muzyką czyni dziecko podatniejszym na wpływy wychowawcze²⁴. Kontakt dziecka z muzyką oddziałuje na jego rozwój ogólny. Celowe jest wyzwalanie u dzieci własnej, spontanicznej twórczości pod wpływem przeżyć, gdyż „twórczość muzyczna jest formą ekspresji uczuć, przeżyć i myśli dziecka, jest sposobem rozwijania twórczego myślenia, fantazji, indywidualności, stosowania krytycyzmu wobec społeczeństwa”²⁵.

Muzyka również wpływa na kształtowanie poglądów młodego człowieka:

Treści, jakie niesie muzyka przede wszystkim w swej warstwie dźwiękowej, jak również w towarzyszących piosence tekstach, kształtują poglądy młodych słuchaczy na istotne wartości w kontaktach społecznych, w środowisku, w stosunku do rodzinnego kraju, kultury rodzinnej i innych narodów²⁶.

²² M. Przychodzińska-Kaciczak, *Muzyka i wychowanie*, Warszawa 1979, s. 106.

²³ E. Lipska, M. Przychodzińska, *Muzyka w nauczaniu początkowym. Metodyka*, Warszawa 1991, s. 5–12.

²⁴ Zob. L. Jankowska, *Nauczanie muzyki w kl. I–III*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 1987, nr 5.

²⁵ L. Bandura, *O metodzie Freineta*, „Życie Szkoły” 1957, nr 3, s. 9.

²⁶ E. Lipska, M. Przychodzińska, *Muzyka w nauczaniu początkowym...*, s. 11.

Ponadto „zainteresowania sztuką powinny kierować małego człowieka ku własnej, twórczej działalności, uprawianej dla przyjemności i wzbogacania osobowości”²⁷.

Podnoszenie ogólnej kultury społeczeństwa jest związane z przygotowaniem jego członków do twórczego, wzbogacającego osobowość, spędzania wolnego czasu. Wiąże się to ściśle z rozwijaniem zainteresowania sztuką i potrzebą stałego kontaktu z nią już od najmłodszych lat.

KONKLUZJA

Twórczość, działania ekspresyjne oraz ekspresja twórcza są bardzo ważnymi elementami pozwalającymi małemu człowiekowi na harmonijny rozwój. Twórczość przede wszystkim umożliwia dziecku wyrobienie poczucia własnej tożsamości, niezależności, poczucia odrębności własnego „ja”. Właśnie dlatego tak ważna jest odpowiednia organizacja aktywności twórczej dla dzieci. Trzeba pamiętać o tym, że największe znaczenie dla wspomagania rozwoju dziecka ma sam proces tworzenia, eksperymentowanie z tworzywem obrazu, rozbudzanie wrażliwości i wyobraźni dziecięcej. Stąd też bardzo ważne jest, by już od najmłodszych lat wyrabiać u uczniów umiejętność doznań i wzruszeń artystycznych.

Gra na instrumentach kształtuje wrażliwość dziecka na barwę dźwięku, a także rozwija poczucie rytmu. Instrumenty dają możliwość obserwowania w praktycznym działaniu różnicy w wysokości dźwięków, kierunku melodii, rozwijają wyobraźnię muzyczną i inwencję twórczą. Muzykowanie z ich wykorzystaniem wpływa korzystnie na koncentrację uwagi i zdyscyplinowanie w trakcie zajęć. Przeżycia emocjonalne towarzyszące zespołowemu wykonywaniu utworów przeradzają się bardzo często w przeżycia estetyczne. Uczniowie poddają się nastrojowi wykonywanej muzyki, doznają wzruszeń. W ten sposób rozwija się u nich zdolność do emocjonalnego i estetycznego przeżywania muzyki.

Zdaniem S. Popka „Muzyka jest jednym z przedmiotów szczególnie predisponowanych do kształtowania twórczych cech w strukturze osobowości dziecka, które w miarę rozwoju jednostki mogą być transponowane na inne dziedziny jej życiowej aktywności”²⁸. Jak wykazano, z muzyki i ekspre-

²⁷ S. Szuman, *O sztuce i wychowaniu estetycznym*, Warszawa 1975, s. 94.

²⁸ S. Popek, *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, Warszawa 1988, s. 132.

sji muzycznej każdy człowiek może czerpać wiele korzyści, a ich olbrzymie znaczenie w rozwoju wszystkich sfer rozwojowych człowieka powinno być wykorzystywane w codziennych działaniach pedagogicznych i wychowawczych z dziećmi.

BIBLIOGRAFIA

- Bandura L., *O metodzie Freineta*, „Życie Szkoły” 1957, nr 3.
- Burowska Z., *Stuchanie i tworzenie muzyki w szkole*, Warszawa 1980.
- Colonna-Kasjan D., *Zastosowanie muzykoterapii w procesie edukacji i wychowania dzieci z zaburzeniami na tle emocjonalnym – na podstawie własnych badań i doświadczeń*, „Zeszyty Naukowe Akademii Muzycznej we Wrocławiu” 2000, nr 76.
- Hoffman-Lipska E., *Wpływ muzyki na rozwój ogólny dzieci*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2005, nr 6.
- Jankowska L., *Nauczanie muzyki w kl. I–III*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 1987, nr 5.
- Jankowska M., *Wychowanie do twórczości*, [w:] *Autorytet prawdy. Wychowanie dzieci i młodzieży*, red. M. Ryś, Warszawa 2006.
- Kataryńczuk-Mania L., *Elementy muzykoterapii w realizacji zajęć umuzykalniających w przedszkolu*, „Zeszyty Naukowe Akademii Muzycznej we Wrocławiu” 2000, nr 76.
- Kisiel M., *Pozawerbalna komunikacja w profilaktyce muzycznej*, [w:] *Homo communicus. Szkice pedagogiczne*, red. W. Kojs, Katowice 2000.
- Kozielecki J., *Czynność myślenia*, [w:] *Psychologia*, red. T. Tomaszewski, Warszawa 1976.
- Kujawiński J., *Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych. Zarys metodyki*, Warszawa 1990.
- Lipska E., Przychodzińska M., *Muzyka w nauczaniu początkowym. Metodyka*, Warszawa 1991.
- Pielasińska W., *Ekspresja jako wartość w sztuce i w życiu młodzieży*, [w:] *Wartości w świecie dziecka i sztuki dla dziecka*, red. M. Tyszkowa, B. Żurkowski, Warszawa–Poznań 1984.
- Popek R., *Zachowanie ekspresyjne dzieci jako naturalny przejaw aktywności twórczej*, [w:] *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, red. S. Popek, Warszawa 1988.
- Przychodzińska-Kaciczak M., *Muzyka i wychowanie*, Warszawa 1979.
- Popek S., *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, Warszawa 1988.
- Read H., *Wychowanie przez sztukę*, przeł. A. Trojanowska-Kaczmarek, Wrocław 1976.
- Sękowski A., *Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań*, Warszawa 2004.
- Strzałecki W., *Wybrane zagadnienia psychologii twórczości*, Warszawa 1969.
- Szacho-Głuchowicz J., *Znaczenie zajęć muzycznych dla rozwoju dziecka w szkole*, Bydgoszcz 2014, s. 4, <http://www.zs14.bydgoszcz.pl/> [dostęp: 04.2015].

Szuman S., *O sztuce i wychowaniu estetycznym*, Warszawa 1975.

Tyszkowa M., *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*, Warszawa 1977.

Wojnar I., *Sztuka jako „podręcznik życia”*, Warszawa 1984.

Zimbaro P.G., Ruch F.L., *Psychologia i życie*, przeł. J. Radzicki, Warszawa 1994.

ZNACZENIE TWÓRCZEJ AKTYWNOŚCI MUZYCZNEJ W ROZWOJU DZIECKA

Streszczenie: W artykule została przedstawiona tematyka dotycząca ekspresji muzycznej i jej znaczenia dla harmonijnego rozwoju dziecka. Autorka rozważa najbardziej istotne pojęcia związane z ekspresją, a co za tym idzie – ekspresją muzyczną, czyli takie jak aktywność, aktywność twórcza, twórczość, ekspresja. W swojej pracy autorka opisuje znaczenie muzyki, aktywności oraz ekspresji muzycznej w rozwoju małego dziecka.

Słowa kluczowe: ekspresja, twórczość, muzyka, ekspresja muzyczna, rozwój dziecka

THE IMPORTANCE OF MUSICAL CREATIVE ACTIVITY IN A CHILD'S DEVELOPMENT

Summary: The article discusses issues related to musical expression and its significance for the harmonious development of a child. The author of the work presents the most important concepts of expression, and thus the concepts related to musical expression such as activity, creative activity, creativity and expression. Furthermore, she also describes the importance of music and musical activity and expression in the development of a small child.

Keywords: expression, creativity, music, musical expression, child's development